

Інформаційний бюлетень з практики Суду 131

Червень 2010

Gäfgen проти Німеччини [ВП] - 22978/05

Рішення від 1.6.2010 [ВП]

Стаття 34

Потерпілий

Визнання державними органами існування нелюдського поводження, але без сплати відшкодування і достатнього покарання винних осіб: *визнано статус потерпілого*

Стаття 3

Нелюдське поводження

Погрози фізичним насиллям з боку поліції з метою знайти вкрадену дитину: *порушення*

Стаття 6

Кримінальне провадження

Стаття 6-1

Справедливий судовий розгляд

Використання у судовому розгляді доказів, отриманих під примусом: *відсутність порушення*

Факти – У 2002 році заявник вбив шляхом удушення одинадцятирічного хлопчика і сховав його тіло біля ставка. Він вимагав у батьків цього хлопчика викуп і був заарештований невдовзі після того, як заволодів грошима. Його доставили до відділення поліції і допитали про те, де перебуває жертва. Наступного дня, думаючи, що хлопчик ще живий, заступник керівника відділення поліції наказав одному з підлеглих погрожувати заявнику фізичними стражданнями і, за потреби, завдати йому таких страждань, аби змусити його зізнатись, де знаходиться дитина. Послухавшись цього наказу, поліцейський погрожував заявнику, що йому завдасть тяжких страждань спеціально натренована особа. Приблизно через десять хвилин, зі страху зазнати цих страждань, заявник зізнався, де сховав тіло жертви. Тоді поліція відвезла його на місце події, де було знайдене тіло і інші докази, що вказували на вину заявника, наприклад, сліди від протекторів його автомобіля. У рамках наступного кримінального провадження регіональний суд вирішив, що зізнання, зроблене під час дізнання, в жодному разі не може використовуватись як доказ, оскільки було отримане під примусом і з порушенням статті 3 Європейської конвенції. Під час судового розгляду заявник знову зізнався у тому, що скоїв вбивство. Висновки суду спирались на це зізнання та інші докази, включно з тими, які були зібрані після зізнання, до якого заявника примусили під час дізнання. Заявника було засуджено до довічного позбавлення волі, оскарження вироку були

безуспішними, проте Федеральний Конституційний суд визнав, що примушування до зізнання у ході дізнання є слідчим методом, забороненим як внутрішнім правом, так і відповідно до Конвенції. У 2004 році двоє працівників поліції, причетні до погроз заявнику, були визнані винними у неправомірному примушуванні і у наказі вдатись до неправомірного примушування під час здійснення посадових повноважень і засуджені до штрафів з відстрочкою виконання, відповідно, 60 євро на день протягом шестидесяти днів і 120 євро на день протягом дев'яносто днів. У 2005 році заявник подав клопотання про надання безоплатної юридичної допомоги для того, щоб ініціювати позов про притягнення до адміністративної відповідальності за психічну травму, завдану йому внаслідок застосованого поліцією методу допиту. Спочатку суди відмовили йому у задоволенні клопотання, але Федеральний Конституційний суд у 2008 році скасував ці рішення. На момент постановлення рішення Європейським Судом, розгляд справи, яка була повернена до регіонального суду, ще тривав.

Право – Стаття 34: Державні органи визнали, що як у кримінальному провадженні проти заявника, так і під час визнання поліцейських винними мало місце порушення Конвенції. Проте необхідно встановити, чи окрім цього вони надали заявнику належне і достатнє відшкодування за завдане порушення. Хоча розслідування і кримінальне переслідування працівників поліції, котре тривало приблизно два роки і три місяці, було достатньо швидким і ретельним, проте ці поліцейські були засуджені до дуже незначних штрафів з відстроченням виконання, оскільки внутрішні суди взяли до уваги низку пом'якшуючих обставин, зокрема, невідкладність ситуації, коли потрібно було врятувати життя жертви. Звичайно ж, справу заявника не можна порівнювати з іншими справами, у яких працівники поліції вдавались до свавільних брутальних дій, проте засудження до майже символічних штрафів не можна вважати належною реакцією на порушення статті 3. Подібна санкція, явно диспропорційна щодо порушення одного з основоположних прав Конвенції, не має запобіжного ефекту задля попередження інших зазіхань на це право у складних ситуаціях, котрі можуть виникнути у майбутньому. Окрім того, хоча обох поліцейських перевели на посади, вже не пов'язані безпосередньо із розслідуванням злочинів, один з них згодом був призначений керівником свого відділу, що дає серйозні підстави сумніватись у тому, що реакція влади відповідає тяжкості, яку становить порушення статті 3. Зрештою, стосовно провадження із відшкодування шкоди, то клопотання заявника про надання безкоштовної юридичної допомоги вже протягом більше трьох років перебуває на розгляді суду першої інстанції і, відповідно, не відбулось жодного судового засідання і не було постановлено жодного рішення за суттю скарги. За таких обставин те, що внутрішні суди не постановили рішення щодо суті прохання заявника про відшкодування шкоди із необхідною невідкладністю, породжує серйозні сумніви щодо ефективності цього позову. Як висновок, Суд вважає, що різні заходи, вжиті державними органами, не можуть повністю відповідати умовам відшкодування шкоди, визначеним у практиці Суду, і, відповідно, заявник досі може стверджувати, що є потерпілим від порушення гарантованого Конвенцією права.

Висновок: підтвердження статусу потерпілого (одиннадцять голосів проти шести).

Стаття 3: Сторони не оспорюють те, що поліція погрожувала заявнику нестерпними стражданнями, яких мала завдати йому спеціально натренована особа, якби він відмовився повідомити, де знаходиться жертва. Оскільки заступник директора поліції неодноразово наказував підлеглим погрожувати заявнику або, за потреби, застосувати до нього силу, то цей наказ не можна вважати спонтанним, скоріше він є обдуманим і вольовим вчинком. Проведення допиту під загрозою жорстокого поведіння тривало приблизно десять хвилин у атмосфері сильного тиску і дуже глибокого емоційного напруження, тому що поліцейські вважали, що жертву ще можна врятувати. На заявника вдягли наручники, отже, він перебував в уразливому стані, тому висловлені на його адресу погрози мали викликати у нього страх, неспокій і значні емоційні страждання. Незважаючи на мотиви, якими керувалась

поліція, Суд нагадує, що не можна вдаватись до катування, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження навіть коли йдеться про загрозу життю людини. Як висновок, методи допиту, застосовані до заявника, були достатньо жорстокими, аби бути кваліфікованими як нелюдське поводження, заборонене статтею 3.

Висновок: порушення (одиннадцять голосів проти шести).

Стаття 6: Використання доказів, отриманих за допомогою методів, що суперечать статті 3, порушує серйозні проблеми щодо справедливості кримінального провадження. Тому Суд має встановити, чи провадження проти заявника в цілому було недостатньо справедливим через використання цих доказів. На початку судового розгляду заявнику повідомили, що його попередні покази не будуть долучені до справи як докази вини, оскільки вони були отримані під примусом. Проте він знову зізнався у скоєнні злочину, підкреслюючи, що робить це з власної волі через докори сумління і для того, щоб понести відповідальність за скоєні діяння. Тому Суд не має жодних підстав припускати, що заявник не зізнався б, якби внутрішні суди під час відкриття судового розгляду вирішили відхилити оспорювані докази. Беручи до уваги ці міркування, Суд робить висновок, що, за обставин справи заявника, невиключення внутрішніми судами із доказової бази тих зізнань, до яких його примусили внаслідок нелюдського поводження, не мало наслідку ні для обвинувального вироку щодо заявника, ні для справедливості судового розгляду в цілому.

Висновок: відсутність порушення (одиннадцять голосів проти шести).

Стаття 41: прохання про відшкодування шкоди не подавалось.